

Kırım Mecmuası

Hatem Türk*

Özet

Edebiyat tarihi ve siyasi tarih çalışmaları için geçmişte yayınlanan dergilerin incelenmesi gereklidir. Bu yazıda, 1917 yılında Osmanlıca yayınlanmış olan Kırım Mecmuası üzerinde durulacaktır. Kırım Mecmuası, yayın hayatına 3 Mayıs 1334 (1918) de İstanbul'da başlar. 23 sayı süren yayın hayatı yaklaşık bir yıl sonra 15 Mayıs 1335 (1919) de biter. Kırım Mecmuası, İstanbul'da yayınlanan ve yürekleri eski yurt Kırım'a ağlayan insanların Türk birliği için kalem oynattıkları mecmuadır, denilebilir. Kırım Mecmuası bir cemiyet yayınıdır. İstanbul'da bulunan "Kırımlılar Cemiyeti", yaklaşık yüz elli yıldır esaret altında bulunan sevgili yurtları Kırım'ı gündemde tutmak amacıyla Kırım'ın tarihini, coğrafyasını, insanını, insan ve toplum yaşantısını, düşüncesini deşifre etmeyi amaç edinmiştir. Mecmua, milli bir gaye edinmiştir denilebilir. Dolayısıyla mecmuayı besleyen yazıların ekseriyeti de vatan sevgisi ile ilgilidir. Kırım Mecmuası, dil açısından devrinde çıkan veya kendisinden sonra çıkacak olan bütün mecmualara örneklik teşkil edebilecek şekildedir. İsmail Gaspralı'nın dil hassasiyeti bu mecmuada da kendisini göstermektedir. Kırım Mecmuası'nın üzerinde en fazla durduğu konu, dağınık halde bulunan Türk boylarının birleştirilmesi meselesidir.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, Osmanlıca, Kırım, 1917, Kırımlılar Cemiyeti, Tatar, İsmail Gaspralı

Edebiyat ve siyasi tarih için mecmuaların incelenmesi, gerekli bir durumdur. Çünkü bir mecmua, dünya görüşü ne olursa olsun, devrinin olaylarına karşı kayıtsız kalmaz. Bir dergi, kendi zamanındaki bir olaya, olumlu veya olumsuz, bir şekilde dikkat çekecektir. Ayrıca edebi gelişmeler veya polemikler de yine süreli yayınlarda okuyucuyla buluşmaktadır. Tarihi sorgulayan araştırmacı ise, birden fazla kaynaktan faydalanmak suretiyle bir sonuca ulaşmaya çalışacaktır.

* hatemturk@hotmail.com

Üzerinde duracağımız konu, Rusya'daki 1917 ihtilalinden sonra yayına başlayan eski yazılı, Kırım Mecmuası'dır.

Kırım Mecmuası yayın hayatına 3 Mayıs 1334 (1918) de İstanbul'da başlar. 23 sayı süren yayın hayatı yaklaşık bir yıl sonra 15 Mayıs 1335 (1919) de biter. Mecmuanın müdürlüğünü İstanbul'da kitapçılık yapan S (in) Sûdî yürütür.

Kırım Mecmuası'nın yayın hayatı boyunca hiç değişmeyen yönleri vardır. Bunlardan en önemlisi üstlendiği misyondur. Ama önce teknik konulardan bahsedelim: Matbaa olarak sürekli İstanbul'daki Matbaa-i Orhaniye kullanılmıştır. Fiyat olarak da hiç değişmeyen rakam 5 kuruş olmuştur. Mecmuanın eski sayıları ise 10 Kuruşa satılır. Abonelik ise seneliği Osmanlı topraklarında 120 Kuruş; yabancı memleketlerde ise 30 Franktır. İlan şartları mahiyetine göre kararlaştırılan bir konudur. Kırım Mecmuasının müdürünün yanında bir de mesul müdür vardır ki yayın hayatı boyunca o da hiç değişmemiştir: E (elif) Halil.

Mecmuanın her sayısının logosunda, “*Şimdilik on beş günde bir defa neşr olunur*” ibaresi olmakla beraber buna sürekli uyulmadığı görülür. Birinci sayı 3 Mayıs 1334'de, ikinci sayı 16 Mayıs 1334'de, üçüncü sayı 30 Mayıs 1334'de, dördüncü sayı 13 Haziran 1334'de... Onuncu sayı 5 Eylül 1334'de, on birinci sayı 26 Eylül 1334'de neşr olunur.

Mecmuanın bütün sayılarında “Mündericat” bölümü vardır.

Kırım Mecmuası'nın sayfa sayılarında bir tutarsızlık vardır. Toplam olarak 392 sayfa bulunan mecmuanın ilk on sayısı 20 sayfa, 11'den 21'inci sayılara kadar 16 sayfa, son iki sayı ise 8'er sayfadan oluşmaktadır.

Kırım Mecmuası'nın idarehanesi Bâb-ı Âlî'de bulunmaktadır. Fakat sekizinci sayıya kadar numara 40'da olan adres, bu sayıdan sonra Bâb-ı Âlî Caddesi, numara 161, Sûdî olmuştur.

Birinci sayının logosunda bulunan “*İlmî, edebî, târibî ve ictimâî mecmua*” cümlesi diğer sayılarda bulunmamaktadır.

Gazeteye gönderilecek yazıların yayınlanması ile ilgili olarak da her sayıda tekrarlanan bir not vardır: “*Mesleğimize muvâfık olan makâlât ve mâlumâta sahibelerimiz açıktır. Gönderilen yazılar derc edilsün edilemesün iade olunmaz.*”

Kırım Mecmuası, İstanbul'da yayınlanan ve yürekleri eski yurt Kırım'a ağlayan insanların Türk birliği için kalem oynattıkları mecmuadır, denilebilir. Kırım Mecmuası'nın misyonu, mecmuanın ön sözü niteliğindeki “Tuttuğumuz Yol” başlıklı imzasız yazıda anlaşılır:

“(Kırım Mecmuası) şanlı Osmanlı ve müttefik ordular silahlarının (Büyük Turan) mefkûresine müsaid olarak ihdas eylemiş olduğu vaziyetin mevlîdîdir...

Turan ırkına mensub milletlerin yekdiğerine takarrüb bususundaki temayülünün şiddetine, lisan bususunda görülmekte olan tekâmül en biyyük bir delil teşkil eder.

(*Kırım Mecmuası*) bu temâyüle hizmet edecek ve Osmanlı Türkleriyle Rusya Müslümanları arasında bu râbıta-yı ilmîye ve barsîyye tesîsine çalışacaktır...¹

Buna çok benzeyen duygular, bir sonraki sayfada manzume olarak görülür. Çerçeve içinde bulunan M. Kahraman'a ait şiirde mecmuanın tamamını kapsayan misyonu ile ilgili kesin bir değerlendirmede bulunulabilir.

KIRIM İÇİN

*Ab! Ey yeşil ada, ey ana yurdu!
Parçalarken seni şimâlin kurdu,
Nerde, yok mu bu gün bir Altınordu;
İmdâdına koşsun, isterim, hani?*

*Benzetirim seni saçılan âba
Kudurgan dalgalı Babr-ı Sîyâba;
Öksüzün, esirsin deyip şimâle
İnliyorsun fakat dinleyen hani?*

*Altın destanlı günlerin vardı
Güneşin bir melek gibi doğardı
Lâkin zulümlerle saçın ağardı
Menkıbeni yazıp söyleyen hani?*

*Ey vatan, ey ana! Ulusun, ulu
Her köşen kabraman şebidle dolu
Bilirim sendedir cennetin yolu
Gidip de uğruna can veren hani??²*

Kırım Mecmuası bir cemiyet yayınıdır. İstanbul'da Bâb-ı Âli Caddesi'ndeki Orhan Bey Hanı'nda bulunan "Kırımlılar Cemiyeti", yaklaşık yüz elli yıldır esaret altında bulunan sevgili yurtları Kırım'ı efkâr-ı umûmiyenin nazarında tutmak amacıyla Kırım'ın tarihini, coğrafyasını, insanını, insan ve toplum yaşantısını, düşünüşünü deşifre etmeyi amaç edinmiştir.

Mecmua, milli bir gaye edinmiştir denilebilir. Dolayısıyla mecmuayı besleyen yazıların ekseriyeti de vatan sevgisi ile ilgilidir. Bunun yanında Kırım'ın tarihi şahsiyetleri, coğrafi özellikleri, kültürel değerleri de yoğun bir şekilde mecmuada yer bulmuş konulardır. Bu mecmua ile hem

¹ *Kırım Mecmuası*, c. 1, nr. 1, (3 Mayıs 1334 / 1918) s. 1

² *Kırım Mecmuası*, c. 1, nr. 1, (3 Mayıs 1334 / 1918) s. 2

kamuoyunun dikkati Kırım'a çevrilmek istenmiş, hem de Kırım için zaten aktif faaliyetlerde bulunan Kırımlılar Cemiyeti'nin sesi bütün Kırımlı ülküdaşlara duyurulmak istenmiştir.

Kırım Mecmuası'nda yazarların büyük bir kısmını yine Kırım menşe'li insanlar oluşturur. Yine bunların büyük bir çoğunluğu Türk edebiyatında tanınmış kişiler değillerdir. Bu insanlar, Rus zulmünden "Ak Topraklar" dedikleri Osmanlı'ya sığınıp gönülleri Kırım'da kalan vatanseverlerdir. Bu yüzden olacak ki, mecmuanın sayfalarında ülke özlemi, sürekliliği arz eder.

Mecmuanın yayınlandığı yıllarda Rusya'da büyük bir siyasi değişiklik olmuş, Bolşevik ihtilali ile otorite boşluğu doğmuştur. Bu karışık durumdan Kırımlılar da istifade etmek ciheti ile bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Kırım'da olan bu gelişmeler her zaman İstanbul'da takip edilmiş, özellikle Kırım Mecmuası'nda işlenmiştir. Kırımlılar Cemiyeti 2 numaralı mecmuanın 40. sayfasında istiklal dolayısıyla Osmanlı devletine teşekkür ilanı vermektedir. Yine aynı sayının 21. sayfasında Kırım'daki milli kurultayın toplanması ve ilân-ı devlet ile ilgili yazı vardır. Bu şekilde mecmuanın bütün sayılarında Kırım ile ilgili sıcak haberler mevcuttur.

Rusların aman vermez baskı ve zulümlerinden "Ak Topraklar"a göç eden Kırımlılar, ilk zamanlar her ne kadar muhacir olarak yaşasalar da zamanla buldukları yere ayak uydurarak yerleşik halkın imtiyazlarına sahip olmaya başlamışlardır.³ Hatta cemiyetler kurup Osmanlı siyasi kadrolarında bile buldukları görülür.

Mecmuada isimlessiz olarak yazılan bir makalede "Kırımlılar Cemiyet-i Hayriyesi" tanıtılarak faaliyetleri, mütevellî heyeti, üyeleri, varidâtı ve ülküleri hakkında ayrıntılı bilgiler vardır.

"Cemiyet-i hayriyye arz olunduğu vecible mübim bir vaziyetin sevkîyle meydana gelmiştir. Rusya Türk Tatarlarını acilen memâlik-i Osmâniyyede tanıtmağa çalışmak ve onların menâfîne hizmet etmek icab ediyordu..."⁴

Kırımlılar Cemiyeti değişik etkinliklerle amaçlarını maddi ve manevi planda etkin bir şekilde sürdürmüşlerdir. 16 Mayıs 1334 (1919) Pazartesi günü Şehzadebaşı Şark Tiyatrosu'nda cemiyetin kadın kollarının düzenlemiş olduğu "Kırım Yararına Müsamere" buna yalnızca bir örnektir. Mecmuanın ikinci sayısının arka kapağında bu müsamare ile ilgili ilan vardır. Ayrıca Kırımlı olup da istidatlı olan öğrencilerin Avrupa'ya eğitim için gönderilmesi konusunda da Kırımlılar Cemiyeti ve Kırım mecmuası aktif rol oynamıştır. Mecmuanın 10 numaralı sayısının 200. sayfasında "Macaristan'a Talebe İ'zâmı" başlıklı ilânında söz konusu ülkeye gönderilecek öğrenci adedi, branşı ve gönderme şartları ile ilgili yazı bulunmaktadır. Takip edilen sayılarda da şartlara uygun öğrenci

³ Osmanlı devleti ve özellikle padişah, şimalden gelen muhacirlere özel meskenler ihdas edip ayrıca maaşa da bağlatmak suretiyle bu göçmenlere kucak açmıştır.

⁴ İmzasız, "Kırımlılar Cemiyet-i Hayriyesi", nr. 8, s. 143-144

isimleri ilân edilir. Daha sonra da bu öğrencilerin gidilecek yere vâsıl oldukları haberi verilir. 13 numaralı mecmuanın 242-244. sayfalarında Seyid Celil Şemî'nin "Avrupa'ya Talebe Göndermek" adlı bu konuyla ilgili makalesi vardır. Bu ve buna benzer yazı ve ilanlarla Kırım mecmuası, Avrupa'ya talebe göndermenin yararı ve gerekliliğine sık sık işaret eder. Gönderilecek talebelerde aranılan birinci şart ise Kırımlı olmasıdır.

Bu tarihlerde İstanbul'da Kırım ile ilgili bir başka cemiyet, "Tatar Cemiyet-i Hayriyesi" dir. Bu cemiyet de aslında Kırımlılar Cemiyeti ile aynı amaç için kurulmuştur, ancak iki cemiyet arasında soğuk rüzgarların estiği Kırım Mecmuası'nın 10 numaralı sayısında görülür. 10 numaralı mecmuanın 199-200. sayfasında imzasız olarak yazılmış olan "Tatar Cemiyet-i Hayriyesi ve Tevzi-i Hakikat" adlı yazıda bu konu görülür. Fakat 16 numaralı mecmuanın 396. sayfasındaki "İrtihal" başlıklı ilanda Tatar Cemiyet-i Hayriyesi riyasetinde bulunan ve Eskişehir Çiftçi Bankası müdürü olan Abdurrahman Bey'in ölümü ile ilgili taziye ve iyi niyet yazısı yayınlanır.

Kırım Mecmuası için İsmail Gaspıralı çok önemli bir abide şahsiyettir. Mecmuada ona iltifatların ötesinde, onun açtığı yoldan gidilmesi için "Dilde, fikirde, işte birlik" şiarının yüceltilmesi bir gurur kaynağıdır. Mecmuanın yazarlarından olan Abdülhamid Şâmil'in hâtırat yazısında, faaliyetinin 25. yılı sebebi ile 1907 Mayıs sonlarında Bahçesaray'da düzenlenmiş olan meşhur şenlikte İsmâil Gaspıralı'nın şu sözlerine yer verilir.

*"Evladım, sevgili çocuklarım, siz bu gün çok küçüksünüz fakat istikbalde hepimiz büyük adam olacaksınız. Ben bu gün sizi parlak bir istikbal ağacının yeni açmış gonaları telakki ediyorum. Evlatlarım, çalışınız, okuyunuz, tembel olmayınız, asla tembel olmayınız."*⁵

Kırım Mecmuası, dil açısından devrinde çıkan veya kendisinden sonra çıkacak olan bütün mecmualara örneklik teşkil edebilecek şekildedir. İsmail Gaspıralı'nın dil hassasiyeti bu mecmuada da kendisini göstermektedir. Öyle ki bu mecmua günümüzde lügat açılmadan anlaşılabilir bir İstanbul Türkçe'siyle yazılmıştır denilebilir. Zaman zaman Kırım Türkçe'si ağızla özellikle manzumeler yazılmışsa da bu şiirlerin alt kısmında İstanbul Türkçesi lügatçesi bulunmaktadır. Her ne kadar bu tip yazıların altında lügatçe bulunsun da bir bakıma bu durum, mecmuanın çok önemseydiği "dil birliği" konusunda kendi kendisiyle çelişmektedir de denilebilir. Fakat bu durum, uzun yıllar esaret altında kalmış bir milletin çocuklarının, mahalli dillerine olan özlemi şeklinde de düşünülebilir. Mecmuada Kırım'ın halk edebiyatına ait parçaların genellikle mahalli ağızla yazıldığı görülmektedir. Kırım Giray Han

⁵ Kırım Mecmuası, nr. 1, 3 May. 1918, sh. 7

zamanında yaşamış olan şair Edib Efendi'nin sefaretnamesinden aldığımız küçük bir parça bu konuyu ispata kafi olacaktır⁶.

...

Yaş boyarı zür Bayar hediyesi kırklama

Kırk aygır kırk tana cümlesi hep saylama

...

Kırım Mecmuası'nın üzerinde en fazla durduğu konu, dağınık halde bulunan Türk boylarının birleştirilmesi meselesidir. Raşit Uşşakî Çorabatır'ın 14 numaralı mecmuanın 270-272. sayfasındaki "Gazete" başlıklı makalesinde bu konu tartışılır. Birlikte düşünmek ve yaşamak için iletişim araçlarını konu alan bu yazıda İstanbul'daki Osmanlı gazetelerinin dilinin ağır olmasından kaynaklanan problemler dile getirilir. Bu yazıda, millet olmanın en önemli şartlarından birinin ortak bir ağız olduğu ısrarla vurgulanarak Gaspıralı'nın "Tercüman"ının herkese örnek olması gerektiği söylenir. Bu konu, Safveti Kemal'in 2 numaralı mecmuanın 27-28. sayfalarındaki "Türklük-Tatarlık" makalesi ile başka bir alanda ele alınmaktadır. Burada yazar, Anadolu Türklüğünün kendilerine "Tatar" diye alay etmesinden yakılarak aslında kendilerinin de Anadolu'daki Türkler kadar Türk olduklarını söyler:

*"Türk ile Tatar'ın örfen ve tariben bir millet efradından olduklarını ve kan ve can kardeşi bulduklarını bilemeyecek ve bu hakikati idrak edemeyecek kadar safderun ve sadedi olanlar bundan sonra olsun tashih-i zihni ve fikri ederlerse korkmasınlar ki yine netice Türk ile Tatar'ın ve sonra yavaş yavaş bütün dünyada mevcut dini bir, dili bir fakat söylenişleri başka cemiyetlerin bir vahdet-i milliye ile birleşip kucaklaşmalar olacaktır."*⁷

Yukarıdaki parçadan da anlaşılacağı gibi Tatar kelimesi her ne kadar Türk de olsa, yine de bilinen Türklerden farklılığı arz ediyor. Şu da söylenebilir ki, en başta Kırım Türkleri olmak üzere, diğer Türk boyları da "Tatar" kelimesini kabul etmiş, benimsemişlerdir. Oysa ki "Tatar" kelimesinin asıl manası farklıdır. Bu isim aslında tamamen farklı bir millete –Moğollara- aitken; Ruslar tarafından Kırımlı Türklere atfedilmiştir. Moğolların Anadolu'yu kasıp kavuran meşhur istilası zamanında yaşamış olan Yunus Emre'nin Divan'ı incelendiğinde "Tatar" kelimesinin Moğollar için kullanıldığı görülür. Aslında Türk toplulukları arasındaki buna benzer kavram kargaşası, bu gün de aktüalitesini koruyan bir problemdir. Bu konu ile ilgili Nadir Devlet'in tespitini alıyoruz;

"Bir Özbek, Kazak, Tatar veya Azeri "Ben Türk değilim" dediği zaman Türkiye Türkü olmadığını belirterek millet-soy ayırımını yapmak ister. Yani milleti olarak kendi boyunu görür, Türk olarak ise Anadolu'daki ırkdaşlarını kabul eder. Fakat aynı Özbek, Kazak, Tatar veya Azeri bu boylar (milletler veya halklar)

⁶ Kırım Mecmuası, c. 1, nr. 1, s. 19

⁷ Kırım Mecmuası, c. 1, nr. 2, s. 27

*arasındaki akrabalık meselesi sorulduğunda, Türkiye Türkü ile kendi arasındaki akrabalığı, soydaşlığı kabul edecektir. Kısacası "Türk" adı Türkiye'de hem millet hem soy adı olarak kullanılırken, Türkiye'nin dışında bu ad ancak Türkiye'dekilere has bir millet adı olarak kabul edilir."*⁸

"Tatarlık" ile ilgili olarak Kırım Mecmuası'nın 13. sayısının 234-237. sayfalarında A (yın) Aziz'in "Türklük mü Tatarlık mı" başlıklı önemli bir makalesi vardır. Bu makalede Tatar isminin Kırım Türklerine ne zaman, ne amaçla ve kimler tarafından verildiği ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

1917'deki Bolşevik ihtilalinin ardından Kuzey Türkleri arasında çıkan genel bağımsızlık-mahalli bağımsızlık tartışmalarının ardından genel bağımsızlığı savunan Sultan Galiyev'in yalnız kaldığı bilinmektedir. Bu noktada Kırım Mecmuası'nın Galiyev'in fikrine yakın olduğu söylenebilir. Kırım Mecmuası için kesin bir kurtuluş ve terakki, ancak Türk boylarının birleşmesi yoluyla olacaktır.

Bütün bunların yanında Kırım Mecmuası'nı yalnızca ictimai meseleler etrafında düşünmek mecmuaya haksızlık olacaktır. Mecmua, elbette yoğun bir şekilde devrinin kamuoyunu yansıtmıştır, ama aynı zamanda diğer konulara da önem vermiştir. Kadınlıktan iktisadi yaşantıya, coğrafi bilgilerden halk edebiyatı ürünlerine, Rus inkılabından, Osmanlı ve Kırım tarihi ile ilgili bilgilere, komşu ülkeler ile ilgili bilgilerden Kırım'daki düğün adetlerine, diğer Türk boyları ile ilgili edebiyat ve tarihe kadar kısaca Kırım ve yaşama dair pek çok şey, Kırım Mecmuası'nın sayfaları arasında bulunmaktadır.

Zamanındaki diğer pek çok mecmualar gibi belli bir konu ile sınırlayamayacağımız Kırım Mecmuası'nın çok zengin bir malzemeye sahip olduğunu söylememiz de zordur.

Son olarak, Kırım Mecmuası'ndan mecmuanın genel görüşü için geçerli olduğunu düşündüğümüz Ömer Seyfettin'in bir yazısını alıyoruz;

İctimâiyyât

Büyük Türklüğü Parçalayan Kimlerdir?

Eskiden Türk milletini parçalayan iki kuvvet vardı:

1-Rus pençesi

1-Millî gaflet

Birinci kuvvet artık kırıldı. Fakat ikinci kuvvet hala duruyor. Bu kuvvete karşı uğraşmak bu gün bütün milliyetini idrak etmiş Türkler için bir farzdır.

Türk âlimleri, Türk edipleri, Türk şâirleri, Türk sanatkarları bu gaflet kuvvetine birleşmeli, onu öldürmeli...

⁸ Doç. Dr. Nâdir Devlet, S. S. C. B.'deki *Türkler Ağırhalkı Çağdaş Türk Dünyası*, Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, İst. 1989, s. 2-3

Fakat hücumdan evvel düşmanın vaziyetini anlamak lâzımdır. Türklüğü parçalamak isteyen bu “gaflet kuvveti” nedir? Nereden çıkmış, nereden gelmiştir? Bunu anlamalıyız. Hakikatini anlamak için bazı malumat ister:

Millet nedir?

Bu gün bütün dünya “dini bir, dili bir olan” cemiyete “millet” der. Dinleriyle lisanları bir olan cemiyet bir tek millet demektir.

Mesela Almanlar, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, ilh... Birer millettir. Dinleri bir, (mezhepleri değil) dilleri birdir. Misal gibi Almanları alalım. Bütün Almanların edebiyatları, harsları birdir. “Hars- culture” bir milletin dini, bedii ablâkı duygularının mecmuuna derler. Fakat bütün Almanların dilleri harfi harfine bir değildir. Şimal, cenub, garb, şark Almanlarının dilleri arasında bir lehçe, farkı vardır. Her kıtanın ayrı bir şivesi vardır. Ama bütün Almanların “ilim ve edebiyat” lisanları birdir. Harsın lîsânı birdir. Rubların lîsânı birdir. Fransızların da öyle... Gaskat, Norman, Fransî, Konte ve ilh... “Lehçe” vardır. Fakat edebî, ilmî lisanları birdir.

Dinleriyle dilleri bir olan Türkler de bir millettir. Türk milletinin dini İslam’dır, dili Türkçe’dir. Fakat her millet lîsânı gibi Türkçe’nin de muhtelif “lehçe”leri, muhtelif, “şive”leri vardır. Gafiller bu lehçe farklarını ayrı ayrı diller sanıp ulu bir milleti parça parça etmeye kalkarlar.

Türk, Tatar, Mişer, Tiyetr, Başkırd, Kazak ve ilh... gibi en aşağı kırk elli parçaya ayırırlar. Türklerle “lehçe” farklarını “lisan farkı” zannettiren bu Rus siyasetidir. Ruslar büyük bir milletin harsça birleşmesini istemiyorlardı. Şimal Türklerine:

-Siz Tatarsınız!

Diyorlardı.

Halbuki “Tatar” lîsânı Türkçe’den tamamıyla ayrıdır. “Tatar” Türk’ten başka bir kavimdir ki henüz bakıyesine Kafkasya’da rast geliriz. “Çeçen’ler, Lezki’ler vesâire gibi...”

Şimal Türkleri katıyen Tatar değillerdir. Tatarlık Rusların iftirasıdır. Bir siyasetidir. İstanbullular, Anadolu lular ne kadar Türk’se Buharalılar, Semerkantlılar, Türkistanlılar, Kaşkarylular, Kafkasyalılar ne kadar Türk’se şimal Türkleri de o kadar Türk’tür!

Osmanlı imparatorluğu içinde yaşayan Türkler bir vakitler “millî gaflet” neticesi olarak “devlet”i “millet” tanıyorlardı. Halbuki “devlet” başka “millet” yine başka bir şeydir.

Devlet: siyâsî bir cemiyettir.

Millet: harsî, yâni dînî, lîsânî, ablâkî bir cemiyettir!

Daba uyanmadan biz de devletimize kendimizin ismini veriyor, “Osmanlı” diye diğer Türklerden ayırıyorduk. Sonra gördük ki devlet millet demek değildir. Devlet ismi millet ismi olmaz. Nitekim Belçika, İsviçre Fransızları Fransa Fransızları gibi Fransız’dır. Ayrıca bir Belçika milleti, bir İsviçre milleti yoktur.

Belçika, İsviçre devletleri vardır ve fakat ayrı ayrı milletleri yoktur. Belçika'daki Fransızlar, İsviçre'deki Fransız hep Fransızdır.

Hakikat bizde de böyle:

Bir Osmanlı devleti var. Bu devletin fertleri olan Anadolu'lular, İstanbullular halis Türklerdir. Osmanlı devletindeki Türkler aralarındaki "lehçe" farkı için birbirlerini yabancı saymazlar. Anadolu'nun her vilayetinde ayrı bir lehçe, ayrı bir şive vardır. Ama kimse "Kastamonu Milleti, Konya Milleti, Erzurum Milleti, İstanbul Milleti" demez. Hepsinin ilmi, edebî lîsânı birdir. Devlet içinde nasıl böyle bir birlik varsa dışında da vardır.

Türklerin muhtelif ülkeleri, muhtelif devletleri olabilir. Fakat lîsanları, dinleri, milliyetleri birdir.

"Turan" bir devlet değil, harsî, millî bir vatanır. Türklerin oturduğu, ekseriyet teşkil ettiği yerler hep Turandır. Siyâsî hudutlar büyük Turanı parçalayamaz.

Bu hakikatleri birkaç sene evvel biz gezerken karşımıza birtakım gafiller çıkarıyorlar, Osmanlılığın Türklükten ayrı bir millet olduğunu ortaya sürüyorlardı. Artık bu gün Türkiye'de böyle gafiller kalmamıştır. Herkes milletini, milliyetini tanımıştır. İsmâil Bey merbumun "dudu kusu lîsânı" dediği eski Arapça, Acemce terkipli edebiyat lîsânını da bıraktık. Bu gün yeni yetişen genç şâirler, edipler konuştuğumuz tabii Türkçe ile yazıyorlar. Dillerinde millî Türk sarfından başka hiçbir lîsânın kâidelerini kullanmıyorlar. Dârülfünûnumuz millî lîsâna taraftardır.

"Dilde, fikirde, işte birlik" şiarıyla bütün Türk milletinin birleşmesine çalışan İsmâil Gasprinski Efendi de vaktiyle Turan'da anlaşlamamıştı. Şimal Türkleri "Nur" gazetesiyile "Biz Tatarız!" diye bu büyük adama itiraz ediyorlar, onun millî hakikatini idrak edemiyorlardı. Zaman geçti. Hakikat ilerledi, bu hakikati tutmak isteyen el kırıldı. Şimdi bütün Türkler bunu bilmelidir:

1- Dünyada (dini, dili bir) büyük bir Türk milleti vardır.

2- Ayrı ayrı (Türk devletleri) olabilir. Kırım, Kafkasya, Buhara, Türkistan ve ilh... Fakat ayrı ayrı Türk milletleri olamaz!

3- Ayrı ayrı (Türk lehçeleri) olabilir. Kastamonu, Erzurum, Azerbaycan, Bakü, kazan, Hokand, Kaşgar ve ilh... lehçeleri gibi! Fakat ayrı ayrı Türkçe olamaz. Umumi Türkçe birdir. O da en büyük Türklük merkezinin, hakanın, halîfenin oturduğu, Türk dârülfünûnunun bulunduğu yerin lîsânıdır! Yani (İstanbul Türkçesidir!)

Büyük İsmâil Bey Tercümanı bu umumi lisanla yazıyordu.

Bu gün Türk milletinin bir mefkuresi vardır. O da: "harsça, yani lisanca birleşmektir." Ayrı ayrı Türk devletleri olsun. Bunun zararı yok. Fakat ayrı ayrı lisanlar bizî mahveder.

Ulu bir milleti yine düşmanlara esir yapar. Medeniyet kafilesine insan gibi karışamayız. Terakki edemeyiz. Kuvvetlenemeyiz!

"Lisanca birleşmek" gazeteler, kitaplar vasıtasıyla olur. Her Türk İstanbul Türkçesi'yle yazmayı bir "hamiyyet" bilmelidir. Turanın bütün gazeteleri İsmâil Bey

merhumun Tercüman'ı gibi bir lisan kullanmalı, maballı lehceleri uğruna milletimizin müşterek lisanını soldurmamalıdır!

Lîsânî ve barsî Türk birliği için şimdilik yapılacak şunlardır:

1- *Gazeteleri, kitapları İstanbul Türkçesi'yle çıkarmak, Kırım "Tercüman" gazetesinin lisanını her tarafa neşr etmek!*

2- *Türklerin Tatar olmadığını ve Tatarların şimal Türkleri falan olmayıp başka bir kavim olduğunu ilimle ispat etmek. Eski Rus propagandasını iflas ettirmek.*

3- *Turan'ın her tarafından, her vasıta ile İstanbul'a gelmek. İstanbul milliyetperverliğiyle temasta bulunmak.*

4- *Zenginlerin çocuklarını tavsil için İstanbul'a göndermeleri.*

5- *İstanbul'un millî gazeteleriyle, millî neşriyatıyla, gayri millî ve muzır gazetelerini, milliyete muzır kitaplarını ayırt etmek. (Çünkü İstanbul'da hala Arapça, Acemce terkipli ve millî lîsâna taban tabana zıt bir ifade kullanan küçük bir hizb vardır. Bunların Türklüğün harsen birleşmesine alenen itiraz etmezlerse de, konuşulan tabii Türkçe'ye muhalif neşriyatları bu emelde olduklarını ispata kafidir. Bunların mânâsız ve gayri vârid bir "devlet" asabiyetle "millet" mefkûresine kindar olan bir takım gafillerdir. Parlayan hakikat güneşi bir gün şüphesiz onları da uyandıracaktır!)*

Türklerin lisanca birleşmesi, bütün Turan'ın birleşmesi demektir. Kırım'ın büyük evladı İsmâil Bey son nefesine kadar bu âli mefkûreyi hakikat haline getirmeye çalıştı. Hatta biz Osmanlı Türklerini bile uyandırmaya uğraşıyordu. Turan halkı onun sözlerini dinlemediği için ne kadar geri kaldı. Bu gün tali bize yardım etti. Rus devî öldü. Allah bize hürriyet nimetini verdi. Şimdi bunlardan istifade ederek eski hatalarımızı düzeltelim. "Dilde, fikirde, işte birlik!" bayrağı altında yürüyalım. Büyük Türklüğü parçalayan "gaflet" karanlığı aydınlatalım.

Biz Türklerin (Dilde, fikirde, işte) birleştiği zaman büyük İsmâil Bey'in büyük rûbu kim bilir ne kadar şâd olacaktır!⁹

İstanbul, 30 Nisan 1918

⁹ Ömer Seyfeddin, Kırım Mecmuası, c. 1, nr. 1, (3 Mayıs 1334 (1918)), s. 3-5

Abstract

It is needed to be examined the magazines which were published in past times for the studies of history of literature and policy. That article focuses on the Kırım Mecmuası published in 1917. The Kırım Mecmuası starts its publication on March 3, 1334 (1918) in İstanbul and it continues till the date of May 15, 1335 (1919); it has 23 volumes. The Kırım Mecmuası is a review published in İstanbul with the aim of uniting the Turks by the people who carry a great love for their former motherland, Kırım. It is a society publication. "The Kırımlılar Cemiyeti" (The Society of Kırım People) in İstanbul purposed to transcribe the history, the place, the people, the culture of Kırım to hold it on the agenda. So the main theme used in the review is based on the love for motherland. The Kırım Mecmuası has the quality to be a guide for the past and post reviews in the aspect of proficiency of using language. Here, İsmail Gaspiralı's talent to use language effectively can also be seen easily in that review. And the most common topic examined in that review is to unite the Turkish societies which are scattered.

Key Words: *Review, with Ottoman language, Kırım, 1917, The society of Kırım People, Tatar, İsmail Gaspiralı*